

Aljaž Glaser

Ruska pravda: vpogled v »pravni tekst« Kijevske države

Ruska pravda v okviru pričujočega zbornika

Kot je bilo nakazano že ob koncu uvodne študije te knjige, je *Ruska pravda* med štirimi besedili v izboru nekakšen kuriozum. Ta tekst ne izstopa le v smislu žanra, obsega ali časa ter okoliščin nastanka, temveč sta tudi politična moč tega spomenika in njegov kulturnozgodovinski kontekst povsem drugačna kot pri ostalih treh besedilih izbora. Elokventni homiletik Hilarion in ponižni hagiograf Nestor se lahko pri spletnju svoje misli – ki, lahko rečemo, zarisuje pomemben segment »državne ideologije« Kijevske države – opirata na široko paleto retoričnih in pripovednih sredstev: na konvencije literarnega žanra, na metafore, blagozvočja, aluzije idr. Bistvo njunega prizadevanja je namreč prav to: utemeljiti svojo državo v retoriki, pripovedi, jeziku. *Ruska pravda* pa je zavezana povsem drugačni logiki. Kot pravni kodeks naj bi predvsem jasno in nedvoumno narekovala, kako naj prebivalstvo, ki je zavezano knežjemu zakonu, postopa v opredeljenih realnih situacijah, in kakšne sankcije lahko pričakuje, če se odpove postopanju v skladu z njenimi določili.¹ Seveda pa

1 S tovrstnim orisom *Ruske pravde* kot pravnega teksta se morda preveč približujemo pozitivistični teoriji prava, kakršna je bila formulirana v 19. stol., predvsem v delu pravnega teoretika J. Austina; pisec tega spremnega besedila se zaveda, da zakonik (ali v tem primeru bolje pravni kodeks), kakor ga pojmuje sodobno pravoznanstvo (predvsem po paradigmatškem obratu, ki se je sredi 20. stol. odvil pod vplivom teoretika H. L. A. Harta), ne predstavlja zgolj niza prepovedi in zapovedi, za katerimi z monopolom nasilja in izključno močjo sankcioniranja

lahko tudi v pravnem dokumentu – kolikor je že ta lahko lapidaren, težeč k redukciji, suhoparen – zaznamo sledi ideologije njegovih odrejevalcev, četudi le v vrstnem redu paragrafov, primerjavami med sankcijami za različne prekrške ter »palimpsesti in permutacijami«, ki se jih odrejevalci zakona poslužujejo pri uporabi zakonodajnega materiala, kakor bomo videli v tretjem razdelku spremne besede.

Avtor uvodne študije tega zbornika, ki izhaja iz problematike zbranih spomenikov kot ključnih kulturno- in političnonormativnih tekstov Kijevske države (slednje, lahko rečemo, predstavlja nekakšen miselni okvir pričujočega zbornika), se tako sprašuje, ali lahko napetost med žanrsko identiteto *Ruske pravde* kot pravnim kodeksom, ki naj bi sodil prav v »jedro političnoidejne sfere kulture«,² in njeno očitno »obrobnostjo« v primerjavi z ostalimi sočasnimi teksti (tudi in predvsem z zbranimi v pričujoči izdaji), ki aktivno in eksplicitno soustvarjajo kulturno, politično in duhovno ideologijo Kijevske države, razumemo kot do neke mere »paradoksalno«?

Ali je bila zakonodajna sfera pisne kulture, ki jo v pričujočem zborniku predstavlja *Ruska pravda*, v tem dinamičnem, kulturno in ideološko formativnem obdobju Kijevske države zares pasivnejša – ne nema, toda tiha – sopotnica drugih, elokventnejših in za tvorjenje vplivnih zgodb bolj večjih oblik, v katerih je tamkajšnja in takratna družba iskala smisel? Opisano zagato lahko poskusimo razrešiti le, če si poskusimo poprej nekoliko pobliže ogledati *Rusko pravdo* vsaj z jezikovnega, zgodovinskega, redakcijskokritiškega in pravoznanškega vidika.

Jezik pravnega kodeksa in problematika, povezana z njegovim poimenovanjem

Najprej je bržkone na mestu nekaj besed o jeziku, v katerem je ta pravni dokument zapisan, predvsem pa razjasnitev glede naslova, ki se je zanj uveljavil, in odločitve za slovenjenje tega naslova kot *Ruska pravda* v pričujočem zborniku.

stoji država ali suveren (gl. Kelly, 402–403), temveč gre za bistveno bolj kompleksen sistem, ki obstaja v nenehnem spreminjanju in iskanju ravnotežja, pri čemer pomembno vlogo igra jezik, v katerem je zakon izražen. V tem smislu se tudi pravni tekst približuje literarnemu. Seveda pa med njima obstajajo pomembne ločnice: slednje bodo za potrebe te študije v nadaljevanju bržkone nekoliko poudarjene, saj si bomo z njihovo pomočjo prizadevali orisati mesto *Pravde* v miselnem svetu Kijevske države.

2 Gl. poglavje *Kultura je politična* v vodni študiji B. Podlesnika.

Če je za preostale tri spomenike v zborniku značilen jezikovni register, kjer se cerkvenoslovanski jezik (ki bi ga sodobniki zapisovalcev teh spomenikov verjetno že dojemali kot višjo, knjižno sfero jezika) le do določene mere meša s prviniami »žive« vzhodnoslovanske govornice prostora in časa njihovega nastanka, je jezik *Ruske pravde* skoraj v celoti vezan na sočasno vzhodnoslovansko ljudsko govornico.³ Kot primer odklanjanja tega besedila od knjižne norme cerkvenoslovanskega jezika lahko navedemo kar zapis prve besede v naslovni besedni zvezi (*правда*), ki jo bomo v nadaljevanju analizirali tudi s pomenskega vidika. Normativni zapis te besede, ki kot jezikovna varianta obstaja tako v cerkvenoslovanskem kot v sorodnem vzhodnoslovanskem jeziku, bi bil namreč drugačen (*правьда*). V preostalih besedilih tega zbornika, po nastanku sicer približno sočasnih, toda v skladu z žanrskimi nujnostmi predstavljajočih »višji« knjižni register, bomo tako večinoma našli zapis te in sorodnih besed z jerom.⁴ Besedilo pravnega kodeksa je sicer prežeto s tovrstnimi pravopisnimi, morfološkiimi, leksikalnimi idr. razhajalnji, a naj za ponazoritev v našem primeru zadostuje ta primer.

Verzija dokumenta, ki smo jo izbrali za podlago prevoda v pričujočem zborniku, se v izvorniku začneja z opisno formulacijo v starovzhodnoslovanskem jeziku »Суд Ярославль Володимѣричь. Правда русьская.«⁵ Drugi stavek tega incipita (*Правда русьская*) se je tako sočasno kot v sodobnih jezikih splošno uveljavil kot poimenovanje tega dokumenta v vseh njegovih različicah, pogosto v zamenjanem besednem redu ter z dodatnimi kvalifikatorji za označevanje posameznih redakcij dokumenta (večinoma z izpustom elementa *русьская*) – *Пространная, Краткая, Сокращенная Правда*; te redakcije bomo na kratko orisali v naslednjem razdelku spremne besede.

Kaj naj bi torej pomenila formulacija *Правда русьская*? Njen drugi element, *русьская*, je seveda ženska oblika pridevnika, ki se nanaša na kompleksni in spreminjavi etnonim *русьскии*; ta je že v uvodni študiji zbornika podrobneje ekspliciran ter postavljen v kontekst zgodovinskega trenutka zapisa pričujočih spomenikov. Prvi element, besedo *правда*, katere pomen je nemara prav tako izmuzljiv kot pomen zgoraj omenjenega etnonima, pa bi lahko dobesedno

3 Kronsteiner 1980, 7.

4 Npr. *правьдъни* (ЖФП 1997, 374) ali *бес правьды* (ЖФП 1997, 426). Ta zapis v tekstih, ki so na voljo v tem zborniku (in tudi sicer v sočasnih spomenikih kijevskega pismenstva), kot dokumentih rokopisne kulture seveda še zdaleč ni uniformen in se spreminja tako med iteracijami besede znotraj posameznih besedil kot med njihovimi rokopisnimi variantami, a primerjava rabe jera v znanstvenih izdajah *Ruske pravde* ter *Žitja Teodozija Pečerskega* predvidljivo izpričuje izpust v primeru prve.

5 Skoraj vsaka od besed tega kratkega naslovnega segmenta je pri prevajanju problematična; za potrebe te izdaje sem se odločil za slovenjenje *Zakon Jaroslava Vladimiroviča. Ruska pravda*.

prevajali kot *zakon, pravica, pravičnost* ipd.⁶ Če bi splošno sprejeto formulacijo za poimenovanje pravnega kodeksa torej prevajali dobesedno, bi se lahko prevod naslova glasil recimo *Ruski zakon* ali *Rusko pravo*. Toda odločil sem se za drugačno prevodno rešitev, kar pojasnujem v nadaljevanju.

Besedna zveza iz drugega stavka incipita se v sodobnih jezikih ni uveljavila kot znak za poimenovanje pravnega kodeksa le v smislu substrata za prevajanje po smislu, temveč je pogosto kar neposredno prečrkovana; to ne velja le za sodobne slovanske jezike, ki so s starovzhodnoslovanskim jezikom izvirnika genaeloško povezani, temveč tudi za jezike, v katerih niz *pravda* ne poseduje nikakršnega pomena razen v zvezi s pravnim kodeksom, ki je predmet naše obravnave.⁷ Stroke nekaterih sodobnih neslovanskih jezikov se tako za poimenovanje tega dokumenta nemara celo bolj kot k smiselnemu prevajanju naslovne besedne zveze⁸ zatekajo kar k prečrkovanju izvirnika, kakor recimo prevajalec *Ruske pravde* v sodobno angleščino Daniel H. Kaiser, ki dokument imenuje *The Pravda Rus'skaya*.⁹

V slovanskih jezikih, ki poznajo lekseme s korenem *pravd-*, je tako lahko ohranitev izvirnega »naslova« z manjšimi priredbami besednega reda in pravopisa relativno elegantna rešitev, saj vsebuje tudi element (vsaj delne) pomenske ekvivalence; v sodobnem ruskem jeziku se tako največkrat rabljena različica naslova glasi *Русская правда*, v ukrajinskem pa *Руська правда*. Toda pri tovrstnih prevodnih operacijah je vedno treba upoštevati dejstvo, da navidezno istovetne besede v sorodnih jezikih skoraj vedno zajemajo nekoliko drugačna pomenska polja, včasih pa tudi povsem neželene konotacije. V sodobnem bolgarskem jeziku tako leksem *pravda* ob pomenih »pravica« in »resnica« lahko označuje tudi »število glav živine v določenem gospodarstvu«.¹⁰ Primer obratne situacije, kjer ena izmed konotacij leksema umanjka, se pojavlja recimo v sodobnem slovenskem jeziku: tukaj beseda *pravda* pokriva le pomensko polje, povezano s *pravico*, ne pa tudi z *resnico*.

6 Podobno kot v sodobni ruščini in ukrajiniščini naj bi tudi starovzhodnoslovanska beseda *pravda* ob pomenih v smislu *pravica* itd. zajemala tudi pomen *resnica* (Vasmerjev etimološki slovar tudi v cerkvenoslovanskih in starovzhodnoslovanskih plasteh za leksem *pravda* uporablja grško denotacijo *ἀλήθεια*, resnica/resničnost; seveda ob drugih, zgoraj navedenih pomenih).

7 Morda besedo *pravda* govorniki mnogih sodobnih (neslovanskih) jezikov celo bolj kot s pravnim kodeksom povezujejo z imenom glasila ruske komunistične stranke, ki je začelo izhajati l. 1912. Naslov tega časopisa (*Pravda*) se je marsikje usidral kot izposojenka.

8 Otto Kronsteiner se v svojem prevodu dokumenta v sodobno nemščino iz leta 1980 odloča za formulacijo *Das Recht der Rus'*, dob. *Pravo Rusov*.

9 V angleški strokovni literaturi lahko najdemo tudi druge oblike prečrkovanja, kakor recimo *Russkaia Pravda*; prim. rabo v Feldbrugge 2009 ter 2017.

10 Gl. Фасмер, gesli *pravda, поголовье*.

Kljub temu sem se za poimenovanje pravnega kodeksa v pričujoči izdaji odločil kar za besedno zvezo *Ruska pravda*. »Ruskost« je seveda treba – kot je bilo uvodoma opozorjeno – razumeti v ustreznem zgodovinskem in kulturnem kontekstu, nepopolno prekrivanje pomenskih polj slovenske besede *pravda* in starovzhodnoslovanske besede *npavda* pa ostaja ena od pomanjkljivosti moje prevodne odločitve.¹¹ Kljub temu sta mi (vsaj delna) pomenska ekvivalence ter izpričana in do neke mere uveljavljena raba zveze *Ruska pravda* za poimenovanje tega pravnega kodeksa v slovenščini¹² predstavljali zadostno utemeljitev za končno prevodno rešitev, a nobena prevajalska odločitev ni popolna in nobena ni lahka.

Odtod in do konca pričujočega spremnega besedila – terminološke zagate glede naslova so namreč do sedaj zahtevale korektno izpisovanje naslova – bom v korist preglednosti zvezo *Ruska pravda* zamenjeval z akronimom RP.

Redakcije RP

RP se je kot pravni dokument ohranila v različnih različicah oz. redakcijah,¹³ ki do neke mere predstavljajo različne postaje v razvoju prava Kijevske države, deloma pa so stadiji starovzhodnoslovanske pravne misli naplasteni tudi znotraj posameznih redakcij. Glavni redakciji RP sta znani kot *Razširjena* ali *Prostrana* (*Пространная*) RP ter *Kratka* (*Краткая*) RP; tretja, za naše potrebe manj bistvena redakcija, ohranjena le v nekaterih poznih prepisih, je znana kot »*Skrajšana*« (*Сокращенная*) RP.¹⁴

Razmerje med razširjeno in kratko redakcijo RP

Med raziskovalci pravne zgodovine Kijevske države obstaja konsenz, da je kratka redakcija RP starejša izmed obeh.¹⁵ Na tem mestu bi rad predvsem

11 Kot tretjo pomanjkljivost svoje prevodne odločitve lahko navedem nezanemarljivo interferenco, ki jo bo verjetno tudi marsikateri slovenski bralec občutil zaradi naslova že omenjenega ikoničnega časopisa Ruske komunistične stranke.

12 Prim. Podlesnik 2018, 48.

13 Besedo *redakcija* moramo tukaj razumeti v smislu sovisnih in med seboj bistveno razlikujočih se oblik besedila in jo strogo ločevati od pomena v smislu *rokopisna verzija besedila* ali »*prepis*«, kot dokument rokopisne kulture se je RP ohranila v velikem številu prepisov, ki se vsi nujno vsaj malenkostno razlikujejo med seboj.

14 Feldbrugge 2017, 104–105.

15 N. d., 133.

primerjal osnovne obrise obeh besedil ter poskusil utemeljiti odločitev, da v zbornik slovenskih prevodov besedil kijevskega obdobja vključimo *razširjeno* redakcijo spomenika.

Kratka redakcija RP resnično ni obširno besedilo, saj obsega le približno 850 besed; razširjena redakcija je približno štiri- do petkrat obsežnejša.¹⁶ Doma- la ves material, zaobsežen v kratki redakciji RP, je vključen tudi v razširjeno redakcijo; kratka redakcija je tako služila kot eden izmed virov pri sestavi raz- širjene. A »paragrafi« iz kratke redakcije v razširjeni niso predstavljeni kot zao- krožena enota, temveč so razpršeni skozi celotno besedilo razširjene redakcije; tekstna kritika tako narekuje, da gre pri razširjeni RP za kompilacijo raznih pravnih virov, ki so bili na voljo njenim zapisovalcem, eden od teh virov pa naj bi bila tudi kratka redakcija RP, ki naj bi nudila nekakšen zaokrožen pogled na »pravni red« Kijevske države v času njenega nastanka.¹⁷

Razlog za izbiro razširjene redakcije RP za prevod v pričujočem zborniku je bil torej predvsem njen obseg: z njo dobi slovenski bralec dostop do širšega nabora pravnih stipulacij iz časa Kijevske države, obenem pa je v njej – vsaj v razpostavljenih segmentih – zajeta tudi celotna starejša redakcija. Kot protiar- gument za prevod izključno razširjene redakcije morda kaže izpostaviti, da je ureditev materiala kratke redakcije zagotovo bližja najstarejši dokumentirani zakonodaji iz prve polovice 11. stoletja in tako morda v nekaterih primerih bolj relevantna za zgodovinsko in pravoznansko raziskovanje začetkov pravne tradicije v Kijeviski državi; upošteva je slednje, bi bil upravičen tudi sočasni prevod in objava obeh redakcij.

Ustroj in vsebina redakcij RP

Obe redakciji RP sta v sodobnih izdajah razdeljeni na paragrafe, ki jih roko- pisna zapuščina praviloma ni oštevilčevala ali ločevala z grafičnimi sredstvi.¹⁸ Kratka redakcija zajema 43 paragrafov in izkazuje v grobem dvodelno struk- turo: paragrafi št. 1–18 sestavljajo zaokroženo celoto in so znani tudi kot *Ja- roslavova Pravda*¹⁹ po kijevskem knezu Jaroslavu Vladimiroviču, znanem kot Modri (vladal 1019–1054). Ta segment predstavlja najstarejši stratum katere

16 N. d., 105.

17 N. d., 133–134.

18 Feldbrugge 2017, 106.

19 Nekateri strokovnjaki dopuščajo možnost, da paragrafi 12–18 predstavljajo ločeno enoto zakonodaje, še vedno pa iz časa vladavine Jaroslava Modrega.

koli redakcije RP. Najpomembnejša stipulacija *Jaroslavove Pravde* je gotovo regulacija krvnega maščevanja ali odkupnine za uboj v primeru odsotnosti maščevalcev (1. paragraf); temu sledi zakonodaja, ki ureja v glavnem primere namernih telesnih poškodb in tatvin.

Paragrafi št. 19–41 ali 43 kratke RP sestavljajo t. i. *Pravdo Jaroslavovih sinov oz. Jaroslavičev* – knezov Izjaslava, Svjatoslava in Vsevoloda.²⁰ Ta segment kratke RP – paradoksalno? – že v prvem paragrafu ukine najpomembnejšo stipulacijo *Jaroslavove Pravde* – zakonitost krvnega maščevanja – ter za vse primere uboja (torej tudi, ko obstajajo potencialni maščevalci) predvidi denarno kazen (t. i. *viro*). Te navidezne abrogacije zakona že v dokumentu, v katerem je bil ta vzpostavljen, ne smemo razumeti kot logično napako ali zdrs kompilatorjev, temveč moramo upoštevati, da gre za sočasen zapis dveh pravnih zapuščin, ki sta bili odrejani v dveh zgodovinskih trenutkih: Jaroslavova, kakor bomo videli, najverjetneje okoli leta 1016, njegovih sinov pa najverjetneje 1072. Motivacijo zapisovalca za vključitev starejšega stratuma pravne zapuščine, ki je bila kasneje razveljavljena, v nov pravni kodeks lahko bržkone razložimo kot poskus dodatne avtorizacije pravnega kodeksa s sklicevanjem na še starejšo avtoriteto, četudi je konkretne pravne določbe le-te v ključnih mestih abrogirala. Tudi v tem smislu, kakor bomo videli, služi besedilo RP (potencialno) jasno določljivemu političnemu motivu.

Če je kratka redakcija RP dokument s konca 11. ali začetka 12. stol., lahko kompilacijo razširjene RP umestimo v 12. ali celo 13. stol.; tako tudi v kronološkem smislu predstavlja »kuriozum« med preostalimi spomeniki, predstavljenimi v tem zborniku.²¹ Razširjena redakcija obsega 121 paragrafov, med drugim (vsaj v parafrazirani in mestoma razširjeni obliki) vse paragrafe kratke RP. Tudi v tej redakciji lahko razločimo dve bolj ali manj zaokroženi enoti zakonodajnega materiala: prvič, vsebino, prevzeto iz kratke redakcije, in drugič, t. i. *Statut Vladimirja Vsevolodiča* (kijevskega kneza Vladimirja Monomaha, vladal 1113–1125), ki se začneja s paragrafom št. 53 in bržkone zajema naslednje paragrafe do št. 64 razen paragrafa 63.²² A v tem primeru je delitev manj smiselna, če upoštevamo, da so verzije paragrafov kratke RP razpršene skozi celotno telo razširjene redakcije.

20 N. d., 118–119.

21 Periodizacija dokumentov rokopisne kulture je izjemno zahtevna in pogostim revizijam podvržena znanost; v vsakem primeru moramo za *terminus a quo* za datacijo razširjene RP šteti leto 1113, ko je naslov kijevskega kneza prevzel Vladimir Monomah, čigar zakonodajo ta redakcija vsebuje.

22 Feldbrugge 2017, 136.

Prvi paragraf razširjene redakcije skoraj dobesedno podaja besedilo začetka *Jaroslavove Pravde*, ki – kot smo dejali – dovoljuje in regulira krvno maščevanje uboja, čeprav je bila praksa krvnega maščevanja abrogirana že v novejšem stratumu kratke redakcije. Takoj zatem, že v drugem paragrafu razširjene redakcije, sledi besedilo (večinoma nespremenjeno), ki v kratki RP uvaja segment, znan kot *Pravda Jaroslavičev*, in ki eksplicitno razveljavlja legalizacijo krvnega maščevanja iz prvega paragrafa *Jaroslavove Pravde* (in s tem torej tudi neposredno predhodnega prvega paragrafa razširjene RP). S tako abruptno abrogacijo je nemara še jasneje poudarjena verjetna politična motivacija vključitve zastarele zakonodaje v nov pravni kodeks: želja oblasti, ki je naročila redakcijo pravnega kodeksa, da bi se lahko sklicevala na splošno priznano avtoriteto – kneza Jaroslava, čigar podoba kot modrega zakonodajalca (*sekularni kult?*) je bržkone spadala v samo jedro ideološke interpretacije (pol)pretekle zgodovine zapisovalcev tega pravnega kodeksa. Tako je bila nova zakonodaja postavljena v niz v trenutku njenega zapisa morda že napol legendarnih pravnih dejanj, ki so svežemu pravnemu dokumentu pridajala dodatno legitimitnost.

Določbe razširjene RP sicer pokrivajo podobna področja življenja in delovanja njenih pravnih subjektov kot v kratki redakciji, ki smo se je že bežno dotaknili: tudi v razširjeni RP bomo našli predvsem zakonodajo, predvidevajočo razne denarne sankcije za različne oblike telesnega in gmotnega oškodovanja, odvisne od družbenega statusa oškodovanca in zločinca, ter stipulacije, ki urejajo dedno pravo, prav tako pa tudi regulacije sužnjelastniških odnosov in drugih družbeno-ekonomskih razmerij. Glede zadnjega je zanimiv recimo niz paragrafov (56–64) znotraj omenjenega *Statuta Vladimirja Vsevolodiča*, vloženega v razširjeno RP (in verjetno njenega najkasneje oblikovanega stratuma), kjer je natančno opredeljena družbena vloga pripadnikov sloja, imenovanega *zakupi*; to je edina omemba tega sloja v znanih virih.²³ Šlo je očitno za obliko vstopa obubožanega manualnega, praviloma poljedelskega delavca v najemniški odnos z gospodarjem.²⁴ Status zakupov je zaznamovala določena erozija osebnih svoboščin, a niso bili izenačeni z (navadnimi) sužnji. Pojavitev te in sorodnih oblik družbene hierarhije ter organizacije proizvodnje lahko morda izpostavimo kot pomemben znak postopne transformacije družbe Kijevske države iz sužnjelastništva v določeno obliko fevdalizma.²⁵

23 Feldbrugge 2017, 136.

24 N. d., 1069.

25 Fevdalizem Kijevske države, če ga lahko tako imenujemo, je bil bistveno drugačen in nemara manj robustno ukoreninjen v družbi kot v Zahodni Evropi; prim. Feldbrugge 2009, 136–139.

RP in širši kulturni kontekst

V povezavi z zadnjim razdelkom, ki je na kratko osvetlil vsebino in zakonodajno področje (razširjene) RP ter izpostavil »manipulacije« njenih kompilatorjev v iskanju politične utemeljitve svojega teksta, se v sklepu vrnimo k vprašanju, zastavljenemu na začetku pričujoče spremne besede. Ali RP kot pravni dokument, ki ureja vse vidike življenja svojih pravnih subjektov, jim v primeru prekrškov grozi z mestoma zelo težkimi sankcijami in jih zavezuje rigidnim družbenim hierarhijam, res sodi v »obrobje« kulturnega polja Kijevske države? Vprašanje, *kaj in koga pravni tekst dosega sam ter kaj dosega zaradi ali v imenu drugih tekstov*, je bržkone široko odprto. Kompilatorji, ki so svoj kodeks očitno z redakcijskimi in jezikovnimi sredstvi poskušali povezati z avtoriteto predhodnih zakonodajalcev, čeprav so v isti besedi ukinjali poglobitveno pravno določbo te avtoritete, kljub svoji opolnomočenosti teh modelov niso mogli izbirati v vakuumu, temveč zgolj v skladu z obstoječimi zapisanimi ali izgovorjenimi predstavami. Kar pa je še pomembneje, tudi obstoječi pravni modeli sami morda ne bi bili zadostni za to, da bi pravni subjekti sprejeli takšno ali drugačno zakonodajo; morda je bilo povsem ideološko, mitološko in v tem smislu politično sklicevanje na (pol)davno avtoriteto, Jaroslava, čigar zakon je novi pravni kodeks sicer ukinjal, nujno. V tem primeru lahko rečemo, da so imela besedila, ki so v kulturi sveta kompilatorjev obeh redakcij RP in njihovih sodobnikov zapustila in ohranjala podobo Jaroslava kot avtoritete, večjo »moč« kot zakonodaja, ki se je morala sklicevati na to avtoriteto; da jim je bila zakonodaja nekako zavezana in podvržena. In katera besedila so to bila? Morda so v tem smislu najpomembnejši pravni teksti, kakršni so ob *Ruski pravdi* zbrani v pričujočem zborniku, ki obenem prepričujejo, ukazujejo, »identificirajo«, pripovedujejo, proslavljajo, rišejo vzporednice, uporabljajoč vse možnosti jezika; pri tem pa tvorijo domala neizčrpen rezervoar politične, ideološke moči, iz katere se je kot integralni element te nadosebne zgodbe o Kijeviski državi, njenih knezih, mučencih in svetnikih napajal tudi »simbolni Jaroslav«, kakršnega so videli kompilatorji *Pravde* ter so ga kot takšnega hoteli na svoji strani.

Viri in literatura

Feldbrugge, Ferdinand, 2017. *A History of Russian Law From Ancient Times to the Council Code (Ulozhenie) of Tsar Aleksei Mikhailovich of 1649*. Leiden; Boston: Brill.

- Feldbrugge, Ferdinand, 2009. *Law in Medieval Russia*. Leiden, Boston: Martinus Nijhoff Publishers.
- Glaser, Aljaž (prev.), 2015. *Pripoved o minulih letih*. Ljubljana: Znanstvena založba FF.
- Kaiser, Daniel H. (prev., ur.), 1992. Pravda Ros'kaia. *The Laws of Rus' – Tenth to Fifteenth Centuries*. Salt Lake City: Charles Schlacks Publisher. 15–19. [<http://web.grinnell.edu/individuals/kaiser/shrp.html> 31. 1. 2019].
- Kaiser, Daniel H. (prev., ur.), 1992. The Pravda Rus'skaia. The Expanded Redaction (Trinity Copy). *The Laws of Rus' – Tenth to Fifteenth Centuries*. Salt Lake City: Charles Schlacks Publisher. 20–34. [<http://web.grinnell.edu/individuals/kaiser/exrp.html> 31. 1. 2019].
- Kelly, J. M., 1996. *A Short History of Western Legal Theory*. Oxford [etc.]: Clarendon Press.
- Kronsteiner, Otto, 1980. *Pravda russkaja – Das Recht dr Rus'*. Klagenfurt: Klagenfurter Sprachwissenschaftliche Gesellschaft.
- Malmenvall, Simon, 2015. Kijevska Rusija in »Pripoved o minulih letih«. *Pripoved o minulih letih*, 175–248. Ljubljana: Znanstvena založba FF.
- Podlesnik, Blaž, 2018. *Pregled ruske kulturne zgodovine*. Ljubljana: Znanstvena založba FF.
- ЖФР, 1997. Житие Феодосия Печерского (Подготовка текста, перевод и комментарии О. В. Творогова). *Библиотека литературы древней Руси*, Том 1, 352–433, 531–534. Санкт-Петербург: Наука.
- Фасмер, Макс, 1986–1987. *Этимологический словарь русского языка: в четырех томах. Изд. 2-е стереотипное*. Москва: Прогресс.